

Strategisch Project “Méér veerkracht in de vallei van de Kleine Nete”

Beleidsaanbevelingen

Samen werk maken van de noodzakelijke transitie naar een weerbare vallei van de Kleine Nete die ieders leefkwaliteit versterkt

Doelstellingen m.b.t. hydrologisch herstel, biodiversiteit en klimaatadaptatie voor het afstroomgebied van de Kleine Nete concreet vertaald in uw bestuursakkoord

Sinds 2012 werken we in een sterke coalitie op een constructieve en fijne wijze samen aan structureel valleierherstel. Die opdracht is even noodzakelijk als uitdagend. Ze vraagt zeer veel, in het bijzonder van de lokale besturen en nog zoveel meer van de landbouwers, die er –vaak generatie op generatie-voedsel produceren. Een gezonde bodem, voldoende water van goede kwaliteit en ruimte voor teveel aan water, een rijke biodiversiteit komt finaal iedereen ten goede. Ook na 2024 willen we door op dat elan. De klimaatverstoring en de weersextremen die er het gevolg van zijn (langdurige droogte, periodes van intense regen en vaak hevige stormen) evenals de biodiversiteitscrisis dwingen ons ertoe om nog meer te doen. En samen te werken aan nieuwe evenwichten voor en in de vallei. Als de context fundamenteel wijzigt, luidt de lastige opdracht: aanpassen in het algemeen belang mét respect voor legitieme belangen van alle betrokkenen. We kunnen maar samen slagen als eenieder vanuit zijn/haar perspectief: landbouw, natuur, wonen, recreëren...in wederzijds respect en grote openheid meezoekt naar nieuwe evenwichten en meewerkt aan de realisatie ervan.

Voor een klimaatrobuuste en biodiverse vallei hebben we nood aan zo concreet mogelijke doelstellingen: de stippen aan de horizon moeten duidelijk zijn. Concrete, liefst gedeelde doelstellingen inspireren en motiveren alle betrokkenen op het terrein. Of we de doelstellingen finaal bereiken hangt immers vooral af van de noodzakelijke concrete acties en realisaties op het terrein.

Met deze tekst willen we u inspireren om mee na te denken over de uitdagingen én de acties. In de hoop en verwachting dat u ze integraal en in samenhang met alle andere beleidsdomeinen zal opnemen in het volgend bestuursakkoord voor uw gemeente of provincie. U weet het als geen ander: weinig is nog voorspelbaar. De omgevingscontext wijzigt immers voortdurend. Daar maximaal rekening mee houden, geeft meer kracht en energie dan ze louter te betreuren. Wat we nu beschouwen als dringend, dwingend en noodzakelijk zal in de toekomst mogelijk andermaal te weinig zijn wanneer de context verder wijzigt. Laten we daar eerlijk over zijn. In de hoop en de verwachting dat we zelfs dan de strategieën blijven vinden om samen steeds weer omzichtig, waarachtig en ten goede bij te sturen.

We vatten de doelstellingen en acties waarvoor vooral ook de lokale besturen en de provincie mee het verschil kunnen maken samen in volgende kernthema's. Door in te zetten op deze thema's werken de besturen mee aan het behalen van een groot deel van de 17 [Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen](#):

- 2. Geen honger
- 3. Goede gezondheid en welzijn
- 6. Schoon water en sanitair
- 8. Eerlijk werk en economische groei

- 11. Duurzame steden en gemeenschappen
- 12. Verantwoorde consumptie en productie
- 13. Klimaatactie
- 14. Leven in het water
- 15. Leven op het land
- 17. Partnerschap om doelstellingen te bereiken

1. Bufferen en infiltreren: Herstel de sponswerking van onze regio

Het [ontwerpend onderzoek 'De Droge Delta'](#) toont het goed gedocumenteerd en onderbouwd aan: Onze Kempense zandbodems kunnen regenwater relatief makkelijk de bodem laten indringen. Zo vult verse regen de grondwaterlagen aan en is er voldoende water beschikbaar om periodes van droogte te overbruggen. Desondanks laten we dit kostbare zoetwater nog steeds massaal wegstromen. Zo kiezen we er nog te vaak voor om gebieden te ontwateren om erop te kunnen bouwen of te boeren. Ook de verhardingsgraad neemt tegen beter weten in nog steeds verder toe, zowel in bebouwd als onbebouwd gebied. Lokale besturen kunnen deze logica helpen keren. Op basis van de watersysteemkaarten en de lokale hemelwater- en droogteplannen kunnen ze bepalen waar ingezet moet worden op opvang en infiltratie én het weren van drainage:

- *Start met de opmaak van of actualiseer het bestaande gemeentelijk hemelwater- en droogteplan. Neem hier concrete acties in op.*
- *Evalueer het beheer van alle waterlopen en grachten in eigen beheer. Pas zo nodig beheer aan om water beter vast te houden, meer te laten infiltreren en trager af te voeren (bv. grachten dempen of verondiepen; stuwen plaatsen; grachten compartimenteren en buffers creëren)*
- *Maak werk van een actief handhavingsbeleid gericht op illegale verharding, ophoging, ontwatering en grondwaterwinning*
- *Geef steeds het goede voorbeeld: onthard openbare domeinen en eigen gronden i.f.v. herstel van infiltratiegebieden en vergroening*
- *Streef naar een netto ontharding op openbare percelen. D.w.z. dat de totale oppervlakte van ontharding jaarlijks groter is dan de totale oppervlakte extra verharding*
- *Vermijd bijkomende verharding maximaal via een kritisch vergunningenbeleid en bij inrichting van het openbaar domein*
- *Werk aan een lokale infiltratiebonus voor burgers en bedrijven die regenwater op eigen terrein infiltreren. Wacht gewestelijk of federaal initiatief niet af.*
- *Werk mee aan het beleid en de initiatieven met het oog op het behoud en herstel van veen*
- *Zet via het instrument van de [Watertoets](#) sterk in op behoud van alle overstromingsgevoelige gebieden zowel in oppervlakte als in volume en zet in op handhaving bij overtredingen hieromtrent*
- *Neem de deskundige watertoets-adviezen van de waterbeheerders over in vergunningsaanvragen*
- *Herstel waar mogelijk het waterbergend vermogen van de valleien (denk aan afgravingen van voormalige ophogingen e.d.)*
- *Stimuleer, waar nodig, burgers om enkel kritische infrastructuur te beschermen tegen wateroverlast en kelders waterdicht te maken*

2. Van afvoeren naar vasthouden: vergroot de waterbuffercapaciteit van onze landbouwgebieden

Bijna de helft van de oppervlakte van het afstroomgebied van de Kleine Nete bestaat uit landbouwgebied. In het verleden werden grote oppervlaktes ontgonnen en drooggelegd om erop te kunnen boeren. Anderzijds worden de laatste jaren steeds meer percelen met bestemming landbouw zonevreemd ingevuld. Ondertussen is duidelijk geworden dat we beter ons bodemgebruik afstemmen op onze bodem, in plaats van omgekeerd. Dit kan door volgende ingrepen:

- *Vermijd ontwatering en drainage van infiltratiegebieden via een daadkrachtig en aangepast vergunningenbeleid en pas de nieuwe [gewestelijke hemelwaterverordening](#) rigoreus toe.*
- *Stimuleer de aanleg van infiltratiepoelen op landbouwpercelen in infiltratiegebieden. Zorg hierbij voor gerichte ondersteuning van landbouwers*
- *Beperk drainage van permanent natte landbouwgebieden en vrijwaar ze van bijkomende verharding, ophoging en bebouwing.*
- *Zet in op het wegwerken van overtollige drainage. Inventariseer drainage (buizen, grachten, pompinstallaties, ...), onderzoek de noodzakelijkheid en werk waar mogelijk drainage weg. Stimuleer landbouwers om drainages om te vormen naar peilgestuurde drainages en om stuwen te plaatsen in de perceelsgrachten.*
- *Werk actief mee aan peilbesluiten in daartoe afgebakende gebieden*

3. Zet in op verduurzaming van de landbouw

Landbouwers hebben een zeer belangrijke sleutel in handen naar een duurzaam valleisysteem. Het landbouwgebied is cruciaal! Landbouwgebruik bepaalt zowel in zeer grote mate de waterkwaliteit en heeft een grote impact op de waterkwaliteit, de biodiversiteit, de bodemkwaliteit, ...Tegelijk is duurzame landbouw er steeds meer van afhankelijk. Dit biedt kansen op een waarachtige win-win. Synergie en gedeelde winst, die we enkel kunnen realiseren door samen te werken met de landbouwers zelf.

- *Werk mee aan optimale hefboomen zodat landbouwers meer brood zien in een keuze voor agro-ecologische landbouw. Agro-ecologische landbouw is gebaseerd op [13 principes](#), die zich situeren op vlak van het landbouwecosysteem en het voedselsysteem. Er wordt daarbij bijvoorbeeld ingezet op het verminderen van inputs, een gezonde bodem, maar ook op eerlijke handelsrelaties en verbinding met de consument.*
- *Schrijf je in voor de zoektocht naar innovatieve duurzame waardencreatie door de landbouw. De duurzame transitie moet ook economisch gezond of rendabel zijn en voor de landbouwers een eerlijk loon en verdedigbaar verdienmodel opleveren. Overweeg steun aan landbouwbedrijven voor het leveren van maatschappelijke diensten, koop producten van duurzame landbouwbedrijven en stimuleer dit ook bij burgers.*
- *Maak een lokale vertaalslag van de breed-gedragen Vlaamse voedselstrategie ([Go4Food: een Vlaamse voedselstrategie voor morgen | Landbouw en Zeevisserij \(vlaanderen.be\)](#)).*
- *Steun lokale landbouwbedrijven die via de korte keten lokale producten verkopen*
- *Werk mee aan het in goed in de markt zetten van duurzaam geteelde producten uit de vallei van de Kleine Nete en promoot ze maximaal lokaal.*

- *Ga de strijd aan tegen vertuining, verpaarding en ander oneigenlijk gebruik van het landbouwgebied met een aangepast vergunningenbeleid en consequente handhaving.*
- *Zet in op pro-actieve handhaving op het verlies van erfsappen: spoelwaters, melkresten, voederresten, silosappen, mest,...*
- *Moedig landbouwers aan om bij hun teeltkeuze de cascade voor gebruik van biomassa uit primaire productie te respecteren. In de eerste plaats moet ingezet worden op voedselproductie, in de tweede plaats voor het gebruik als grondstof en in de laatste plaats voor het gebruik als energiebron. Bij het gebruik van biomassa moet steeds rekening gehouden worden met de hele levenscyclus.*
- *Zet in het behoud en versterking van kleine landschapselementen zoals houtkanten, hagen, bomenrijen, ... owv hun ecologische meerwaarde, waterbufferende werking, beschaduwing van vee. Stimuleer de opmaak en uitvoering van een landschapsintegratieplan voor landbouwzetels.*

4. Zet in op de groenblauwe dooradering van de bebouwde ruimte

Op vlak van ontharding en vergroening valt veel winst te halen in de bebouwde ruimte. Ingrepen hebben niet enkel invloed op vlak van waterinfiltratie, maar ook op biodiversiteit, leefbaarheid, gezondheid, bewustwording, ...

- *Zet actief in op het openmaken van waterlopen binnen de bebouwde ruimte*
- *Doe plantacties van hagen, bomenrijen en solitaire bomen met streekeigen beplanting. [De 3-30-300 regel](#) is hierbij een goede leidraad*
- *Voorzie genoeg ruimte om voldoende groeivolume te geven aan bomen, met ruimte voor hemelwaterinfiltratie. Dit zowel voor nog aan te planten bomen als aanplantingen uit het verleden.*
- *Werk mee aan de ontharding en vergroening van speelpleinen, scholen, dorpspleinen, markten, ...*
- *Open ruimte met een harde bestemming in de kernen dreigen op korte tijd te verdwijnen. Zet planinstrumenten in om groene oases te beschermen, of zelfs te creëren. De [kansenkavelmethodiek](#), ontwikkeld binnen de Antwerpse Regionale Landschappen, kan hierbij helpen.*
- *Zet in op heractivering van historische plaggenbodems nabij bebouwde kernen voor lokale voedselproductie.*
- *Sensibiliseer een verduurzaming van private tuinen*

5. Verbeter de waterkwaliteit van ons grondwater en oppervlaktewater

In maart '23 gingen we op stap langs de Kleine Nete met Li An Phoa, bezieler van het project 'Drinkbare rivieren'. Verschillende Kleine Nete-burgemeesters ondertekenden toen het charter 'Drinkbare Kleine Nete', en gaven aan stappen te willen zetten richting een drinkbare Kleine Nete. Verschillende acties kunnen hierbij helpen:

- *Pak, waar nog niet is gebeurd, het rioleringsstelsel aan. Zorg overal voor de scheiding van afvalwater en hemelwater en onderzoek of, daar waar mogelijk, het RWA systeem kan vervangen worden door louter infiltratie*

- *Streef naar een zuiveringsgraad van 100%, bouw zodoende het rioleringsstelsel verder uit of voorzie in de aanleg van IBA's (cfr. Zoneringsplannen en GUP). Focus daarbij op de sanering van (gemeentelijke) overstorten*
- *Voer een actief handhavingsbeleid met betrekking tot puntlozingen in waterlopen en beken (met focus op erfsappen, verkeerde (huis)aansluitingen, afstroom van verontreinigd hemelwater)*
- *Zet in op waterkwaliteitsmonitoring, in aanvulling op bestaande meetnetten.*
- *Handhaaf de opgelegde normen uit OMV en stem de nog op te leggen emissienormen af op de immissiedoelstellingen uit de KRW*
- *Vergroot het bewustzijn m.b.t. het belang van een goede waterkwaliteit bij je burgers. Dit kan door demodagen, informatiemomenten, citizen science (meetcampagnes), ...*

6. Versterk de biodiversiteit in de vallei

Een gezonde, biodiverse vallei levert ecosysteemdiensten die ook voor de landbouwers en voor eenieders gezondheid cruciaal zijn. Een biodiverse, robuuste natuur heeft veel te bieden: voldoende water van goede kwaliteit, gezonde lucht, voldoende wilde bestuivers, een gezonde bodem als basis voor een landbouw waar boeren goed verdienen via een landbouw die winst oplevert door te regenereren en niet door uit te putten.

- *Zet actief in op verhoging van biodiversiteit op verpachte landbouwpercelen in openbaar eigendom (aanplant houtkanten, aanleg bufferstroken met gras-kruidentmengsel, ...). Maak afspraken met de gebruikers over de gewenste bedrijfsvoering en ondersteun hen daarin.*
- *Werk aan de ecologische inrichting van bedrijventerreinen, openbare ruimtes, scholencampussen, ... door aanplantingen, nestkasten, insectenhôtels, ...*
- *Beheer parken, bedrijventerreinen, openbare ruimtes, bermen, ... op een ecologische manier. Werk een ecologisch, gefaseerd maaibeheer uit. Betrek partners, zoals de regionale Landschappen, om je bomenbeheer te optimaliseren.*

7. Ga voor leefbare bossen als essentieel onderdeel van onze open ruimte

Onze bossen zijn sterk versnipperd. Dat maakt hen kwetsbaar voor verstoringen als klimaatverandering, verdroging of vermesting. Het aanwezige bosareaal bestaat bovendien vaak uit monotoon productiehout met weinig ecologische waarde en een beperkt waterinfiltratievermogen. Voldoende grote, robuuste en biodiverse bossen kunnen een enorm aantal ecosysteemdiensten leveren: CO₂-captatie, fijnstof-afvang, waterbuffering en -infiltratie, verkoeling, houtproductie, recreatie, Vlaanderen formuleerde de ambitie om het bestaande bosareaal uit te breiden met 10.000ha tegen 2030, zoals beschreven in het [Natuurrapport van INBO uit 2020](#). Deze doelstelling zal enkel behaald worden als alle partners hun deuk in het zakje doen. Kwantitatieve bosuitbreiding mag echter geen doel op zich zijn. Vanuit ecologisch en klimaatadaptief standpunt moet de focus liggen op behoud en versterking van bestaande boskernen, evenals bosvorming en exotenbestrijding.

- *Zet maximaal in op behoud en versterking van bestaande bossen. Zet in op het ecologisch netwerk tussen bestaande bossen*
- *Werk actief mee aan doelstelling 10.000ha nieuw bos tegen 2030*

- *Zet het bestaande instrumentarium in om bebossing op openbare percelen te realiseren, Houd hierbij rekening met andere doelen zoals natuurdoelen, erfgoed, waterberging, landbouw, ...*
- *Initieer acties om percelen met planologische bestemming 'bos' met zonevreemd gebruik te bebossen*
- *Ga in gesprek met de bosgroepen en andere partners om, samen met hen, de boskansennota's om te zetten in concrete acties op het terrein*
- *Ga voor een planmatige aanpak met betrekking tot bosuitbreiding. Creëer een ruimtelijke visie rond bebossing en voer deze uit*
- *Streef naar een boscompensatie in natura binnen de eigen gemeente*
- *Werk samen met partners (ANB, Natuurpunt, bosgroepen, ...) aan de omvorming van monotone bosbestanden naar biodiverse bossen en het verwijderen van exoten in bestaande bossen*
- *Werk aan de toegankelijkheid en bosbeleving, rekening houdend met de ecologische draagkracht*

8. Werk mee aan de uitbouw van een duurzaam toeristisch/recreatief verhaal

De vallei van de Kleine Nete biedt tal van recreatieve mogelijkheden voor de bewoners van de streek en hebben bovendien de potentie om zich te ontwikkelen tot een toeristisch-recreatieve aantrekkingspool van bovenlokaal belang. De vallei verbindt belangrijke bos- en natuurcomplexen zoals de Kempense Heuvelrug, Graafweide-Schupleer en de Kesselse Heide en historische stadskernen zoals Herentals en Lier. De vallei wordt ook benoemd als hefboomplek in het strategisch plan voor toerisme van de Kempen.

Door hier vanuit het partnerschap op in te zetten met oog voor zowel de plek zelf als de bewoners en potentiële bezoekers wordt de draagkracht van de vallei niet overschreden. Bovendien kunnen lokale ondernemers hier de vruchten van plukken.

- *Speel de vallei van de Kleine Nete uit als een herkenbaar toeristisch product van bovenlokaal belang, met aandacht voor de draagkracht en eigenheid van de vallei*
- *Houd bij de uitbouw van toeristisch-recreatieve voorzieningen rekening met de noden van de lokale bevolking Het [onthaalplan Kleine Nete](#) schetst met haar streekplan en streekverhaal een toeristisch-recreatief toekomstbeeld. Houd met de implementatie van toeristische infrastructuur steeds rekening met de draagkracht van het gebied, de klimatologische omstandigheden en de landschapsvisie van de vallei.*
- *Gebruik het 'kwaliteitskader Kleine Nete' als leidraad voor uitbouw van toeristische infrastructuur*
- *Ga bij implementatie van toeristische infrastructuur steeds uit van het 'Sandford'-principe, Hierbij worden natuurbescherming en –beleving verzoend, waarbij bij conflict tussen beide de eerste steeds voorrang krijgt.*
- *Stem de organisatie van activiteiten en toeristische evenementen af op de locatie, het tijdstip en het omliggende landschap en niet omgekeerd. Streef naar meerwaarde voor de plek, de plekhouders, de bewoners en de ondernemers, om zo van de vallei van de Kleine Nete een floreerende bestemming te maken.*
- *Promoot lokale ondernemers en lokale, seizoensgebonden producten*

9. Verduurzaam de samenwerking rond de Kleine Nete

Reeds sinds 2012 wordt er gewerkt aan een klimaatrobuust en veerkrachtig valleisysteem van de Kleine Nete. Deze samenwerking leidde tot gebiedsgerichte en diverse lokale initiatieven, waarvan vele in de context van twee strategische projecten. Deze samenwerking leverde veel extra investeringsmiddelen op voor de vallei van de Kleine Nete. De vallei van de Kleine Nete schopte het tot vlaggenschip-project binnen de Blue deal. De Blue deal en andere projecten leverden extra middelen op voor de vallei, zoals de lokale gebiedsdeal droogte, hefboomprojecten natte natuur, Water-Land-Schap 1.0, Water-Land-Schap 2.0, PSN-dossiers, subsidie Toerisme Vlaanderen, aankoopsubsidies bebossing, ... Na afloop van deze Strategisch Projecten gaat de gebiedswerker Kleine Nete verder aan de slag voor de periode mei 2024 tot december 2025. Hij wordt gefinancierd door de Provincie Antwerpen en de 13 betrokken lokale besturen. Om de vooropgestelde doelen te behalen is het absoluut noodzakelijk om deze samenwerking te verduurzamen.

- *Werk mee aan een verduurzaming van de samenwerking in de vallei van de Kleine Nete door financiële bereidheid te tonen voor aanstelling van de gebiedswerker Kleine Nete voor de volgende legislatuur*
- *Ondersteun de integrale aanpak van projecten en subsidiedossiers, over gemeentegrenzen heen*
- *Strijd mee voor de oprichting van een gebiedsfonds Kleine Nete, om minder afhankelijk te zijn van, vaak éénmalige en administratief complexe, subsidie-oproepen*